

„A PESTÚJHELYI POGROMHŐS”, MAJD „DETRONIZÁLT APOSTOL”

Budaváry László képviselősege Rákospalota, Pestújhely és környéke országközi küldötteként 1920–21¹

ÍRTA: Eőry Áron

A Pestújhely politikatörténeti múltjáról készült munkák eddig említetlenül hagyták *Budaváry László* községgel összeforrott hírhedt éveit. Egy helyütt annyi olvasható az 1920-as nemzetgyűlési választások helyi fordulójáról, hogy az „a teljes szervezetlenséget mutat[ta]. Nem volt csoda tehát, hogy a tulsúlyban lévő, de politikailag szerte-széjjel tagolt polgárság nem tudta oly formában érvényesíteni ak[ta]ratát, mint amilyent számarányánál fogva megérdemelt”². A dodonai fogalmazás háttérben egy nem sokkal korábban beköltözött lakos egyszerű és megismételhetetlen mandátumszerzése áll, mely jellemző korfestő epizódként még egy alaposabb áttekintést. Budaváry pályarajzát időnként pedig érdemes lesz Drozdy Győző, egy olyan *politikai gegenspieler* párhuzamosan futó politikai tevékenységével ellenpontosítani, aki majd az 1930-as évek pestújhelyi lakosaként szerez közvetett érdemeket a településnek³.

Az Ugocsa vármegyében 1889-ben született Budaváry László az 1910-as években tanítóként és lapszerkesztőként tevékenykedik, majd háborús frontszolgálatát követően a fővárosi tanfelügyelőség megbízottjaként egyik hivataltársa példáját követve talál otthonra Pestújhelyen, 1917 novemberében. Itt a (Bezsil) Nándor-utca 18. alatt lakó különc művész-tudós Zajti Ferencnél bérel lakást és kertrészt feleségével. Az ekkorra

már a fővárosban megkapaszkodott Drozdyhoz hasonlóan Budaváry is a Függetlenségi és 48-as Párthoz húz, és egyaránt üdvözlök az októberi polgári forradalmat és a köztársaságot.

1919 augusztustól Budaváry Pestújhelyen azonban már az ellenforradalmi „intranszigens keresztény” irányzatot szervezi és 1920 január végére a legitimista *Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja (KNEP)* jelöltjeként indulhat a képviselőválasztáson Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye rákospalotai egyéni választókerületében. A választástól távolmaradó szociáldemokraták támogatói közel 25 %-nyi érvénytelen szavazattal tüntettek pártjuk mellett, a biztos többség azonban Budaváryé lett, akire – közel 90 %-os részvétel mellett – 8000-nél több voksot adott le Palota, Pestújhely, Alag és Dunakeszi közel 22 ezres választóközönsége⁴.

A választókerület ügyeiért

A képviselőseget elnyert Budaváry a kifejezetten pestújhelyi érdekű felszólalásaiban igazán kézzelfogható, a hétköznapi praktikumát érintő helyi ügyeket vitt a parlamenti nyilvánosság elé.

Többször felhívta például a figyelmet arra, hogy a településen sem villany-, sem gázvilágítás nincs ekkor, és próbált miniszteri közbenjárást sür-

1 Itt köszönöm meg Veszprémy László Bernát témára vonatkozóan megosztott kutatói tudomásait, melyek elősegítették a tanulmány elkészültét.

2 Hegedűs József: Pestújhely politikai élete. In: Deák Sándor és Németi Elemér (szerk.): Pestújhely ezüstkönyve 1910–1935. Pestújhelyi Újság, Pestújhely, 1935. 171. o.

3 Erről: Eőry Áron: Drozdy Győző és Az ezüstköcsag. Helyem–Házam–Palotám I. évf. (2015.) 1. sz. 15–18. o.

4 Hubai László: Magyarország XX. századi választási atlasza 1920–2000. II. kötet. Választókerületi adattár. Napvilág Kiadó, Budapest, 2001. 13. o.

Budaváry László portréja, 1920-as évek.

MEGJELENT: NEMZETI ÉLET VII. ÉVF. (1927.) 51–52. SZ. 437. O.

lettek megállapítva; ahogy kérelmezte azt is, hogy a MÁV kezelésében álló, ám parlagon hagyott közeli legelőterületet alternatíva híján „bocsássák a pestújhelyi állattartó polgárok rendelkezésére”⁸. Minthogy pedig hajdanában választókerületében volt az Ügető, a „lóversenyterek bejáróinál minden versenynapon állami urnák” felállítását indítványozta, melyekbe „rendőri őrszemélyzet” segítségével minden belépőtől 50 korona kötelező adományt rendelt beszedni „a Szibériában sínylődő magyar hadifoglyok hazaszállításának költségeire”⁹.

getni, hogy miután a „Phöbus villamosvilágítási részvénytársaság” 1914-ben szerződésileg vállalta a községben a közvilágítás bevezetését, ennek teljesítése elől a cég ne térhessen ki pusztán a valutaromlásra hivatkozással, és a póznák valamint a szerelések árát se háríthassa át a községre⁵. Egyáltalán, a Pestújhelyről a fővárosba ingázó sok ezer tisztviselő és közalkalmazott érdekében beavatkozást kérve szólt a munkakezdet és munkazárás óráinak pesti villamosjáratain tapasztalható „életveszélyes tolongásáról”, és bekapcsolni kérte a viteldíj nagyfokú felemelésében vétkes vicinálisvasúti üzemeltetést a fővárosi villamosvasutak hálózatába⁶. De azért is érvelt a közlekedés megkönnyítése mellett, hiszen a településen és szomszédságában „nincs semmiféle színház, vagy egyéb tudományos, ismeretterjesztő előadásokat tartó intézmény”⁷. Felpanaszolta továbbá, hogy a fővárostól a községet elválasztó vasúti sorompó két oldalán mennyire eltérő vendéglői zárórák

Egy „ébredő magyar” politikus

Budaváry egyébként a szintén megválasztott Drozdyhoz¹⁰ hasonlóan a legfiatalabb és legagilisabb honatyák egyike volt, és neveik nemsokára sajtótóposszá váltak. Budavárynál ugyanakkor szembevetendő, hogy nemzetgyűlési közbekiáltásai jelentős részét személyek vagy jelenségek „lezsírozásai” tették ki. Ezzel összefüggésben szólni kell arról, hogy Budaváry *igazi politikai otthona az Ébredő Magyarok Egyesülete (ÉME)* volt.¹¹

Ez a forradalomellenes mozgalom 1919 őszén aktivizálódott robbanásszerűen és többszázezres táborával az egyik legbefolyásosabb társadalmi szervezetté vált, egyben egy új politikusi nemzedék bábája lett. Főleg felkavaró plakátjai és politikai nyelvhasználata révén hagyott maradandó nyomot a közvéleményben, de az épp csak nagykorú névtelen tagság a „fejbeverős antiszemitizmust” is

5 Az 1920. évi február hó 16-ára hirdetett Nemzetgyűlés Naplója. Athenaeum, Budapest, 1920–1922. (továbbiakban: NN) II. köt. 141–142. o., NN XV. köt. 241–243. o.

6 NN XVI. köt. 103–104. o.

7 NN XII. köt. 479. o.

8 NN XVI. köt. 155. o. ill. NN II. köt. 152–153. o.

9 Az 1920. évi február hó 16-ára összehívott Nemzetgyűlés Irományai. Athenaeum, Budapest, 1920–1922. (továbbiakban: NI) I. köt. 265. o., NN IV. köt. 171–173. o.

10 Képviselői éveikhez ld. Eöry Áron: *Fluctuat nec mergitur. Egy politikai argonauta, Drozdy Győző odisszejának emlékére.* Kommentár 6. évf. (2011) 1. sz. 108–121. o.

11 A következőkhöz: Zinner Tibor: *Az ébredők fénykora 1919–1923.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 1989., Gyurgyák János: *Magyar fajvédők.* Eszmetörténeti tanulmány. Osiris Kiadó, Budapest, 2012. 206–217. o.

Drozdy Győző portréja, 1920-21 körül.

MEGJELENT: PANORÁMA I. ÉVF. (1921) 3. SZ. 5. O.

FŐVÁROSI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR BUDAPEST GYŰJTEMÉNY

jelölésként illetve átpolitizált vallásfelfogásként. Az erőegyesítés jegyében összekapcsolva antiszemitizmust és antiliberalizmust, mindenekelőtt a „zsidóktól” kívánt elhatárolódní.¹⁵

A közléseiben messiási elhivatottságot sugárzó politikust egy modernizációellenességet is magában foglaló élénk zsidógyűlölet (*Judenhass*) jellemezte¹⁶. „Faji hajlandóságokkal” körülírható csoportként beszélt a „zsidóságról”, amely a munkásmozgalmakkal kiegészülő „nemzetgyilkoló szervezeteivel” felelős szerinte Magyarország háború és forradalmak alatti „tönkretételéért”. Az egykori *liberális nemzetállam* elgondolását fellazítva a többségi – „államhordozó” – nemzetiség nevében vissza akarta vonni a „zsidóságra” irányuló asszimilációs célokat és a politikai élet tengelyébe a két társadalom(rész) közti *törzsi harcot* helyezte. Ennek fegyvereként az 1920 nyarán benyújtott nevezetes egyéni képviselői indítványa *intézményes és kollektív* jogfosztást léptetett volna életbe a társadalmi élet legtöbb területén. Tíz pontban a „zsidókat” kitiltani kérte az állami vezetői és köztisztviselői állásokból, a tanári, színgigazgatói és lapszerkesztői pályákról, állami közbeszerzésekből és földszerzésből, politikai jogaikból, és kizárt volna minden további letelepedést illetve honosítség szerzést. Voltaképpen a dualista állam 1867-es (és kisebbrészt az 1895-ös) emancipációs rendelkezéseit kívánta visszafordítani.¹⁷ Hogy az önálló kiadványban is megjelentetett javaslatcsomag még a korabeli „zsidóhibáztató” társadalmi légkörben is kirívóan abszurdnak hatott, azt többek közt épp Drozdy Győző egy zsidó hetilapnak adott egyik nyilatkozata jelzi, mely szerint Budaváry „egyetlen

gyakorolta: utcai lincselésekkel, kávéházi vandálizmussal, sőt pokolgépes merényletekkel teremtve terrorhangulatot egyes településrészekben. 1920 decemberétől Budaváry már középvezetői szerepet vitt az ÉMÉ-ben és '21 végére alelnökké választották. (Pestújhelyről nála régebben például csak az az ifjabb Bezsilla Nándor volt tagja az egyesületnek, aki a forradalmak idején még „az első ébredő politikai fogoly” volt, hogy később ügyvédként és választmányi póttagként segítse a mozgalmat.¹²) Emellett közeli jóviszonyt ápolt az ellenállási harcokban és vérengzésekben is részt vevő szabadcsapatok bandavezéréivel, Héjjas Ivánnal és Prónay Pállal. Többször „nemzeti hősnek” nevezte őket a parlamentben, és a „héjjasizmus” bűncselekményeiről később adatokkal szolgáló Drozdyt meg is róttá oknyomozásaiért¹³.

Budaváry 1921 végén úgy érezte: „én exponáltam magamat legjobban *a magyarságért és kereszténységért*”¹⁴. E két politikai kulcsszót (egyben hívószót) valóban lépten-nyomon hangoztatta, leginkább saját politikai táboraának *lefoglalt politikai önmeg-*

12 Zinner 1989. 25. és 144. o., Buza Péter: Pestújhely emlékkönyve. Rákospalotai Múzeum, Pestújhely, 1997. 217. o., Végre itthon. Nemzeti Élet II. évf. (1922) 1. sz. 3. o.

13 NN XI. köt. 566. o., NN XIV. köt. 264. o., NN XIII. köt. 335. o.

14 Budaváry László: Hiszek egy Istenben!... Nemzeti Élet I. évf. (1921.) 35. sz. 217. o.

15 Paksa Rudolf: Magyar nemzetiszocialisták. Az 1930-as évek új szélsőjobboldali mozgalma, pártjai, politikusai, sajtója. Osiris Kiadó – MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Budapest, 2013. 10. o.

16 Terminológiai útmutató: Gábor György–Kálmán László: Szó, szó, szó. Élet és Irodalom LII. évf. (2008.) 43. sz. 14. o.

17 NI III. köt. 338–339. o., ld. még: Paksa Rudolf: A numerus clausus és módosítása. In: Gróf Bethlen István és kora. Osiris Kiadó, Budapest, 2014. 140. o.

mondatában több humor van, mint [amennyit] az összes vicclapjaink egy esztendőn át termelnek”¹⁸.

Az induló „keresztény szocialista” pártszíneihez kötődően Budaváry pozitíve a „munkás emberek”, főként a „keresztény kis existenciák” támogatásáért szállt síkra. Kifejezetten szívügyeként gyakorta tematizálta a szomszédos utóállamokból menekült és nagy számban vagonlakásokba kényszerült állami tisztviselők sanyarú közsorsát. De a tanítóság vagy a hadirokkantak érdekében is szórt emelt.¹⁹ Vitathatatlan *szociális érzékéhez* a mérleg másik serpenyőjében azonban politikailag kompromittálható előéletű személyekkel szembeni B-listázási, illetve a „zsidóság”, „vagyonfölöslegeinek” elrekvirálni igénye társult. Ennyiben egyik jellegzetes szemléleti előfutára volt a majdani „zsidótörvények” lavinájával állami szinte emelt „etnicizált szociálpolitikának”²⁰.

„Balkáni rémregénybe illő garázdálkodások”²¹ – Budaváry Pestújhelyen

Budavárynak és támogatóinak a helyi közéletre gyakorolt jelentékeny hatásáról egyidejűleg is születtek igen informatív leleplező újságcikkek, melyeken kívül részben bűnügyi eljárások, részben évekre elhúzódó sajtóperek bíróság előtti „valódiság-bizonyításai” teszik rekonstruálhatóvá politikai működésüket. A település különböző világnézetű érdekes polgárai, nyomozóhatóságok és a közigazgatás hivatalos személyei egymást erősítő

elmondásaikban dokumentálták saját jelenüket.

A fentiek alapján elmondható, hogy Budaváry bizalmasai és politikai fegyvertársai a településen igen hamar kivált Ferenczy János vendéglős, Vizi Imre kőműves és Fehér Mátyás segédjegyző lettek. Előbbi kettő már 1919 őszén élen járt a hangulat-keltésben: zsidóellenes bosszúakciókkal, piactéri akasztást beígérő népgyűléssel, vagy „zsidónak” tudott lakosok éjszakai fegyveres vegzaturáival. A lapok „törtetők kicsiny, de elszánt szövetségeként” jellemezték őket, akik a helyi katolikus pap megfogalmazása szerint „túlzó antiszemitizmusukkal mindenáron szerephez igyekeztek jutni”. Majd „a választási harcuk” Budaváry győzelme után egyenesen „társadalmi harccá fajult” és ahogy a helyi redaktor fogalmazott: „felizgatták a kedélyeket, egymás ellen vadítottak olyanokat, akik máskor békeességben megfértek egymás mellett”.²²

A községi pártértekezletet olykor „irodalmi estéllyel” is kiegészítették, melynek a szavaltatok mellett „kimagasló eseménye” volt egy előadás „a szabadkőművesség szörnyű bűneiről” – a meghívó szerint: „Mindenki ott legyen, aki *nemesen szórazkozni* és ismereteit gyarapítani akarja.” Az erről írt saját beszámolójuk szerint az „ökölboszoruló kezű” hallgatók „meggyőződhetek arról, hogy ez a sátáni fajzat a magyar nemzet legbestiálisabb megrontója, gyilkosa.”²³ Heti gyűléseiken gyakorta hangzott el refrénként, hogy „Üsd a zsidót! Ki kell irtani a destrukciót!” A táborukhoz csatlakozó ifjúsági tömörülés egy ízben „padokat, asztalokat, székeket és asztalokat összezuzva” próbált a hitvallásos

18 Drózdny [Drozdy] Győző: [Válasz a Múlt és Jövő körkérdésére.] Múlt és Jövő X. évf. (1920) 36. sz. [6.] o.

19 Pl. NN VI. köt. 24. o., NN XII. köt. 479. o., NN IX. köt. 227. o., NN IV. köt. 319. o.

20 Ungváry Krisztián: A Horthy-rendszer és antiszemitizmusának mérlege. Diskrimináció és társadalompolitika Magyarországon 1919–1944. Jelenkor Kiadó, Budapest, 2016. 13–20. o., 673–688. o.

21 A pestújhelyi diktátorok. Budavári ki akarta toloncoltatni a plébánost és a község főtisztviselőit. A Nap XVIII. évf. (1921) 97. sz. 3. o.

22 Egy heti antiszemitizmus. A pestújhelyi pogromhős. Egyenlőség XL. évf. (1921) 15. sz. 1. o., Budaváriék diktaturája Pestújhelyen. Az értelmiség harca a demagógia ellen. A Nap XVIII. évf. (1921) 94. sz. 1. o., A pestújhelyi ébredők atrocitásait beigazoltnak látta a híroság és felmentett hat újságíró, akik az ébredők ellen cikkeket írtak. Pesti Napló LXXV. évf. (1924) 13. sz. 3. o., –My– [Marosy János]: Választások. Pestújhelyi Újság III. évf. (1922) 2–3. sz. 1. o.

23 Nagy esemény készül. Nemzeti Élet I. évf. (1921) 22. sz. 143. o. kiem. t., A Nemzeti Élet irodalmi estélye. Nemzeti Élet I. évf. (1921) 24. sz. 153. o.

A Keresztény Nemzeti Egyesülés választási plakátja 1920-ból

(FORRÁS: ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR
-PANNON DIGITÁLIS EGYESÍTETT ARCHÍVUM)

játék közben a zsidó vallású egyéneket”. Szűcs István miniszteri tanácsos szerint Fehér Mátyástól „az egész község zsidó vallású lakossága állandóan rettegett és sokan panaszkodtak miatta”. És a járás főszolgabírójának jelentése is „megbízhatatlan, prepotens, zavargó és zavaros” elemekről nyilatkozott.²⁵ Budavárynak és körének (harc)modora kezdett tehát egyre többeket elidegeníteni, és 1920 végén lakásadóival is összerúgta a port és továbbköltözött a Báthory Győző u. 1. szám alá.

Községi választások felé

Saját Pestújhely-képe szorosán összefüggött politikai gondolkodásával és az aktualitásokkal. Egyik cikkében úgy találta: „A községet szorgalmas keresztény kisemberek építették, hogy távolhúzódhassanak az elzsidósodott fővárostól.” 1921 februári sürgős interpellációjában azonban aggodalmát kellett kifejeznie a település iránt, melyben „a zsidókézen levő házak száma már meghaladja a 300-at”, ráadásul lakóik ily módon községi választójogot szereznek. Ezzel szemben neki magának és az adófizetési képességgel nem bíró lakosoknak sincs sem aktív, sem passzív választójoga a helyi képviselőtestületi választásokon, amelyeket a „régii törvény szellemében” mégis kiírtak. Ezek elhalasztását akarta elérni a belügyminiszternél – hasztalan.²⁶ A községi jegyző előzetesen „megállapodásra” hívta fel a pártokat, „hogy a községi politikából kapcsolják ki az országos politikát” – a március közepén megejtett választáson Budaváry pártja mégis ragaszkodott a „külön listához”. Emiatt és ezzel szemben helyi iparosok, kereskedők, munkások és polgárok egy közös rivális blokkban egyesültek. Magas részvétel mellett fölényesen sikerült

Cecília-dalkörből tagokat „toborozni”. A település plébánosával, Vedres Bélával való nézeteltérések okán a Budaváryhoz lojális párttagok elmaradtak a gyülekezetből és egy püspöklátogatástól is tüntően távolmaradtak. Vedres utóbb megerősítette: „nem tartottam jó kereszténypolitikának Budaváriék módszerét. [...] össze is különböztünk, majd teljesen elfordultunk tőle. [...] hetilapjában [...] olyan szótárból szedi elő szavait, amelyet mi nem ismerünk.” Emellett Budaváry társait „torzsalkodó, krakéler embereknek” tartotta, akárcsak az ellenük cikkben kikelő Gyurcsovecz Károly, egy alternatív kereszténypárthoz húzó általános iskolai igazgató.²⁴

Később rendőrközegek csak „a hatósági tekintély lerombolásáról közismert” alakokként emlegették Budaváry „három főkortesét”, akikről a lelkes sportmecénás Báder Dezső később tanúsította, hogy a helyi sporttelepen igyekeztek „terrorizálni

²⁴ Budaváriék... 1921. 2. o., A kik homokra építettek. Az Újság XX. évf. (1922) 87. sz. 5. o.

²⁵ Teljes bizonyítást rendeltek el hat újságíró sajtópörében. Az Est XIV. évf. (1923) 148. sz. 4. o., A pestújhelyi... 1924. 3. o., Fölmentették a hírlapírókat a pestújhelyi antiszemita aljegyző rágalalmazási perében. Világ XV. évf. (1924) 13. sz. 6. o.

²⁶ Budaváry László: Igazságunk védelmében. Nemzeti Élet I. évf. (1921) 11. sz. 68. o., NN VIII. köt. 206–208. o.

legyőzniük Budaváry jelöltjeit. Ekkor kerültek be olyan, a „krónikákban” is fennmaradt munkásságú személyiségek a község vezető testületeibe, mint Staudinger Frigyes, Landstoff Nándor vagy Vedres Béla. Néhány héttel később községi bírót és elöljáróságot választottak, immár nyílt és név szerinti szavazással, és a párharcban ismét Budaváry listája maradt alul, feleannyi voksot gyűjtve, mint az egyébként szerveződött ellenfél.²⁷

Ez utóbbi választás előestéjén azonban Budaváryék egyik ismert helyi bírálóját, a fogtechnikus Báder Dezsőt a nyílt utcán támadás érte. Megszólító provokálás után Báderre revolvert sütöttek el, majd dulakodásba kapaszkodtak össze a felek. Később a szintén megsebesülő támadó, Víz Imre jelentette fel Bádert, és a Báder-család férfi tagjait egymás után vette őrizetbe és hurcolta meg az újpesti rendőrség. Kiigazító lakossági bejelentések nyomán a budapesti főkapitányság egyik detektívcsoportja vette kezébe az ügyet, előkerítette a felelősöket és vizsgálatot indított a helyi rendőrség emberei ellen. Víz mellett Fehért és Ferenczyt is lefoglalták, közel negyven súlyos éjszakai bántalmazást tudtak a számlájukra írni, és fény derült internálási célú „feketelistájukra”. Sőt, ismeretségi körük lakáspadlásain nagymennyiségű fegyvert és lőszert találtak. Bár Budaváryval ellenszenvenző lakosokat ezután is ért fenyegetés névtelen levelekben, a lapok kezdtek arról írni, hogy „a nyugalom visszatért Pestújhely társadalmi életébe”. Baksányi Elemér főjegyző sietett leszögezni minden ellenkező híreszteléssel szemben, hogy „kerülni akarjuk a társadalmi, felekezeti, faji és politikai széthúzásokat” és „hogyan akad ilyen nagy községben nyugtalan természetű ember is, aki szereplésével kompromittálja a köz-

ségünket, az sajnálatos, de természetes jelenség”. Szerinte azonban Pestújhelyen verekedések már „nincsenek, itt egy dolgozó, szorgalmas és becsületes társadalom alakult ki, amely mindenkor szembe fog szállni a szélsőségekkel”.²⁸

Sajtóügyek

A számos helyszíni riport Budaváryt a helyben kétezzer példányban kiadott „keresztény nemzetvédelmi” hetilapjában május és október között egy 13 részes cikksorozatra indította, mely bemutatta saját értelmezését az előzményekről és vádlóiról. Szerinte a községben korábban, „több mint egy évtized óta minden hatalmi pozíciót” egy „zsidó-liberális érdekszövetség” klikkje tartott a kezében. Majd az ő megválasztása óta indult meg „titkos szervezkedés” és „hajszá” ellene a településen, és ez csúcspontot ért el az őt és társait befeketítő „mocsárgőzös cikkekben”. Ezeknek szerzői szerinte olyan „pennasakálok” és „tintazsidók”, akiknek az ő helyi ellenlábasi sügtak, és több rágalmozgást is indított, a bíróságnak adva meg a lehetőséget „a névtelen »rágalomhősök« kaftánjának kiporolására”.²⁹

A sajtónak egyébként Budaváry központi jelentőséget tulajdonított, azon fontos feladatkörrel, hogy „direktívákat adjon a nemzetnek” – hatóságilag meg is eskette volna az újságírókat „a magyar nemzeti állameszme szolgálatára”. A számára elfogadhatatlan nyomtatott szövegek láttán általában betiltásért vagy a cikkírók börtönbe zárásáért kiáltott, saját hatókörében pedig szigorú bojkottmozgalmat kezdeményezett és a vonatkozó ÉME-határozat szerint: „megfogad-

27 Budaváriék... 1921. 2. o., Budaváry László megbukott saját községében. Két nappal a választás előtt szervezkedett az ellenpárt. Pesti Napló LXXII. évf. (1921) 59. sz. 2. o., Budavári László megint megbukott a saját kerületében. Pesti Napló LXXII. évf. (1921) 73. sz. 4. o.

28 Éjszakai csendélet Pestújhelyen. Az Est XII. évf. (1921) 75. sz. 4. o., Egy heti... 1921. 1–2. o., A pestújhelyi botrányhősök fegyverkészlete. Friss Újság XXVI. évf. (1921) 103. sz. 4. o., Pestújhelyen rend van. Friss Újság XXVI. évf. (1921) 108. sz. 3. o.

29 Budaváry László: Igazságunk védelmében. Nemzeti Élet I. évf. (1921) 8. sz. 44–45. o., Budaváry László: Sajtópert indítottam. Nemzeti Élet I. évf. (1921) 6. sz. 33. o., Budaváry László: Igazságunk védelmében. Nemzeti Élet I. évf. (1921) 20. sz. 133. o.

Budaváry László megbukott a saját községében

(PESTI NAPLÓ 1921. MÁRCIUS 18. / ARCANUM)

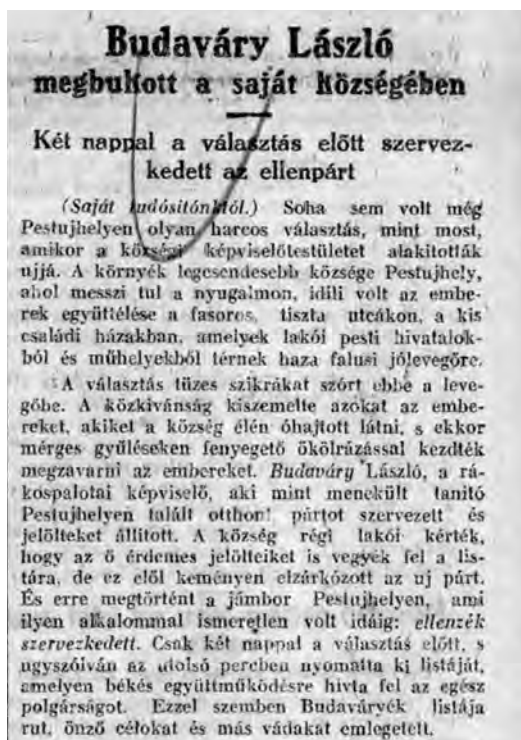
juk szentül, hogy többé keresztény magyar ember zsidó újságokért egy fillért sem fog áldozni”. Fantáziáját igazán aztán a róla és „bajtársairól” írtak hergelték fel. Megtudva, hogy uszítónak és rendbontónak állították be őket, vallotta: „az ilyen aljas mételeyhintőt fel kellene húzni statarialiter a legelső fára.” De vélte úgy is, hogy „nem elég büntetés még az akasztófa sem.”³⁰

A helyi pártkör időközben mindinkább egy a településen elszigetelt szubkultúrába záródott. Kezdek eltávolodni a KNEP karlista irányától és mérsékeltabb tenorú politikájától, már pártirodát sem tartottak fenn, hanem az általános kormányzói amnesztiával szabadlábra kerülő Ferenczy kocsmajában gyűltek össze, a soraikban legszámosabb postás és villamos-alkalmazott hívükkel.³¹

A nemzetgyűlési karrier vége

Budaváry a hirtelen Házfeloszlatást követően 1922-ben önálló programmal és már egy átalakított, 23 községet tömörítő „Budapest-környék” nevű pártlajstromos kerületben kellett induljon. Kampánygyűlésein gyérülő illetve rendőrileg szétzavart érdeklődést jegyzett fel a községi lap, és állítólag az általa annyiszor védnökölt helyben lakó köztisztviselők között is az a meglátás járta, hogy „inkább szavazok a szociáldemokrata listára, mint Budaváryra”.³²

A júniusi választás napján Budaváry először Rákoscsabán szólalkozott össze a helyi plébánossal, majd az egyik pestújhelyi szavazóköri

helyiségben kezdett kéretlen agitációba, ahonnan a szavazatszedő bizottság tagjai végül kiutasították. A korábban vérmes megbízottjai között azonban a tudósítások szerint akadtak hitehagyottak, és egy pórul járt szavazóját is megörökítették a beszámoló: „Amint elhagyta a bizottság helyiségét, a kielégített düh látható érzésével ezt mondta az idős postáskisasszony: — Mindenkiene a nevét kihúztam a szavazólapról, egyedül a Budaváryét hagytam meg. — Ezzel természetesen érvénytelené vált a szavazása.”³³

Még mindig Pestújhelyről kapta aránylagosan a legtöbb szavazatot, ahonnan egyébként két körzet urnája rendellenes állapotban érkezett be a választási bizottsághoz, de végül nem érvénytelenítették a szavazólapokat. Itt Budaváry a második legtöbb szavazatot kapta, az egyik helyen ráadásul

30 NN II. köt. 152. o., NN IV. köt. 288. o., Az Ébredő Magyarok Egyesülete II. országos elnöki konferenciájának naplója. Ébredő Magyarok Egyesülete Budapest, Budapest, 1920. 120. o., Budaváry László: Igazságunk védelmében. Nemzeti Élet I. évf. (1921) 15. sz. 97. o.

31 Demokrata parasztok a pestkönyéki kerületben. Pesti Napló LXXIII. évf. (1922) 124. sz. 3–4. sz., A kik... 1922. 5. o.

32 Hubai László: Magyarország XX. századi választási atlasza 1920–2000. III. kötet. A magyarországi települések választási adatai. Napvilág Kiadó, Budapest, 2001. 636. o., Pártgyűlések. Pestújhelyi Ujság III. évf. (1922) 18.[8.] sz. 3. o., –My– [Marosy János]: Egy jegyzőkönyv. Pestújhelyi Ujság III. évf. (1922) 11. sz. 1. o.

33 Pestkönyék. Pesti Hírlap XLIV. évf. (1922) 126. sz. 3. o., Pestkönyéke követet küld... Pesti Hírlap XLIV. évf. (1922) 124. sz. 3. o., Budavári bukása végleges. Pesti Napló LXXIII. évf. (1922) 127. sz. 3. o., A szociáldemokrata és a demokrata-liberális lista nagy győzelme Pestkönyéken. Pesti Napló LXXIII. évf. (1922) 125. sz. 5. o.

alig maradvá el a szociáldemokrata voksok mögött. Kerületi összesítésben azonban nagyon lemaradt és az általa vezetett Keresztény Egység Tábora nevű lista csak az ötödik helyet szerezte meg 7,5 %-nyi támogatóval, ami a végelszámolásban egyetlen mandátumot sem ért. Minthogy a Budaváryékat egy kevéssel megelőző konkurens kereszténypárti lista alig 700 voksnnyira volt a mandátumszerzés-től, mindkét tábor a másikat okolta saját kieséséért. Budavárynak ezzel le is zárult képviselőházi karrierje, később semmilyen más kerületből nem tudott újból bekerülni a törvényhozásba.³⁴

A Pestújhelyi Újság szerkesztője az eltelt parlamenti ciklusra való visszatekintésében Budaváry időszakát a következőképp értékelte: „Harmadfél terméketlen esztendő. [...] miután eltűnik a nagy szürkeségbe, nem hagy maga után semmi alkotást, ami emlékét hirdesse. Politikai működése gyűlölség volt”. Nagyjából hasonlóan összegzett Drozdy a parlamentben, amikor szóváltásuk során Budaváryt „heccmachernek” nevezte.³⁵

Név-érték

Zárásul mindkettejük kapcsán érdemes még szólni a korabeli politikai sajtó sajátos névkezelési gyakorlatairól. Az egyik ilyen volt, hogy a hagyomány alapján nemesi végződést sejtető nevek politikus-viselőitől az ellenoldali orgánumban hajlamosak voltak megvonni a „törzsökítő ypszilont”. Ezért lehet Budaváry lapjában „Drozdit” olvasni, míg ugyanakkor a liberális sajtóban nemegyszer „Budavárit”! Másrészt szokásba jött, hogy a lapnak nem kedves asszimiláns magyarokat korábbi – születési vagy atyai – nevük

együttessel feltüntetésével szerepeltették. Ebben egyértelműen a „fajvédő” sajtó járt az élen, ám ezt hamar átvették a demokrata és liberális lapok is, amint a magyartól eltérő nemzetiségi származás nyomaira bukkantak nagyhangúan sovíniszta politikusainknál. Ilyen elmagyarosodott etnikai háttérre kezdtek utalni a „Budavári-Buturescu” névpár emlegetésével is, amely nyomán a széles közvéleményben elterjedt Budaváry állítólagos román származása. Ő mégsem forszírozott sajtópereket a kérdésben, csak goromba nyilatkozatokban nevezte hamisnak a híresztelést. Később aztán 1927-ben akadt egy bírósági eset, amely során véglegesen tisztázódott Budaváryról, hogy édesapja a Pliszka névről magyarosított, fia születése előtt 5 évvel. Budaváry erre maratoni vezércikkben és szokott vehemenciájával reagált: „ruthénnek tettek meg. Hát jól van. Vállalom. [...] Tudják,] mit jelent ruthénből magyarra fordítva: Pliszka? Vessző! Hát jó! Vessző leszek. Vesszője a sátán fajzatainak! A bosszuló Isten szívéből kipattant ostor mindazok ellen, akik honimádó magyarokat becsületes, önzetlen hazaszerelmükben megbotránkoztatnak.”³⁶

A történelmi véletlen fintora, hogy egy évtizeddel később épp Pestújhelyen bukkan fel választott és engedélyezett új névként a „Budavári”, méghozzá egy eredetileg *Pribék* családnevű rendőrfelügyelőnél. Az áthallás mégsem talált a különben igen véres torkú és tollú Budaváryra, amennyiben a német megszállás idején egyéni zsidóbújtató akciókból is kivette részét. Erről bár mentőtanúk vallottak 1945-ben, a népbírósági ítékezés „háborús” és „népellenes bűntettek” miatt jogerősen 10 évi fegyházat és „egyszersmindenkorra szóló állásvesztést” szabott ki rá.³⁷ 1962 októberében hunyt el Budapesten. ■

34 Budavári... 1922. 3. o., Pestkörnyék. Magyarország XXIX. évf. (1922) 128. sz. 2. o.

35 –My– [Marosy]: Utóhangok... 1922. p. 1. o., NN XII. köt. 628. o.

36 Budaváry László: Berecz Árpád. – „Jaj annak, aki igaz szívű magyart megbotránkoztat honszerelmében! Nem lehet annak nyugta földön s föld alatt...” Nemzeti Élet VII. évf. (1927) 19. sz. p. 147. o.

37 Névmagyarosítás. Pestújhelyi Újság (Nagy-Budapest) XXV. évf. (1934) 37. sz. 2. o., HU BFL XXV.1.a 1945/778. sz.